

Çeviribilim Felsefesine Doğru: Lakonik Bir Düşünce Yolculuğu

Towards a Philosophy of Translation Studies: A Laconic Journey of Thought

Araştırma Makalesi / Research Article

Fırat SOYSAL*

* Arş. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Karaman, Türkiye, e-posta: foysal@kmu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7682-0812

* Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çeviribilim ABD, Sakarya, Türkiye

ÖZET

Bu çalışma, çeviribilimin kuramsal ve tarihsel gelişimine dair bir felsefe oluşturmayı amaçlayarak, bilgisayarın ilerlemesi ve dilbilimsel kuramların bu disiplini nasıl etkilediğini araştırmaktadır. Modern dilbilimin çeviribilim üzerindeki etkisini tartışmakta ve çeviribilimin nasıl kendi başına ayakta duran bir bilimsel disiplin olarak teorik ve metodolojik soruşturmalar yürüttüğünü irdelemektedir. Çalışma, hermeneutik ile çeviribilim arasındaki yakın ilişkiyi vurgulamakta ve metinlerin anlaşılmasında ve çevrilmesinde yorumun kritik rolünü tartışmaktadır. G. Frege tarafından ortaya atılan anlam ve gönderim ayrımı, çeviribilimde dil içi anlamlarla (mana) ve dilsel olmayan nesneye dilin atıfta bulunması (gönderim) arasındaki ayrımı belirlemede önemli sonuçlara sahiptir. Ayrıca, çalışma W.V.O. Quine'in çeviri belirsizliği, L. Wittgenstein'in aslan analogisi ve H.-G. Gadamer'in anlamayı etkileyen gelenek kavramlarına değinmektedir. Söz konusu düşünceler çevirinin karmaşık sürecine ışık tutmaktadır. Çevirinin çok dilli ve çok yönlü doğasını kabul eden çalışma, felsefeden, bilimden ve çeviribilimden gelen içgörülerini birleştiren disiplinler arası bir yaklaşımı savunmaktadır. Çalışma, dilin, kültürün, bilişin ve yorumun özniteliklerini derinlemesine düşünen bir çeviribilim felsefesi oluşturma çağrısı yapmaktadır. Çalışma ayrıca, çeviriyi yalnızca bir aktarım olarak değil, kültürel ve kavramsal ayrımlar arasında köprü kuran incelikli bir eylem olarak ele almaktadır. Sonuç olarak, çeviribilimin küresel iletişime katkıda bulunan ve kültürler arası anlayışı teşvik eden dinamik bir alan olarak tanınmasını savunmaktadır. Akademik disiplin içinde devam eden tartışmalara ve değişimlere dair içgörü sağlanmakta ve kapsamlı bir felsefi çerçeveye duyulan ihtiyaç vurgulanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Çeviribilim Felsefesi, Hermeneutik, Çeviri Kuramı, Dilbilim, Mana ve Gönderim, Gelenek ve Anlama

ABSTRACT

This study ventures toward a philosophy of translation studies, exploring the discipline's theoretical and historical development influenced by computational advancements and linguistic theories. It delves into the impact of modern linguistics on translation studies and discusses how the field has established itself as a standalone scientific discipline, engaging in theoretical and methodological inquiries. The work underscores the close relationship between hermeneutics and translation studies, where interpretation plays a critical role in understanding and translating texts. Central to the discussion is the distinction between sense and reference, as posited by G. Frege, which has significant implications for translation in distinguishing between meaning as understood within a language (sense) and the extralinguistic object to which language refers (reference). Additionally, the study relates to the concepts of indeterminacy of translation by W.V.O. Quine, an analogy by L. Wittgenstein, and the role of tradition in understanding by H.-G. Gadamer, all of which inform the complex translation process. Recognizing translation's

multilingual and multifaceted nature, the study calls for an interdisciplinary approach, integrating insights from philosophy, science, and translation studies. The study proposes the establishment of a philosophy of translation studies, which contemplates the nuances of language, culture, cognition, and the subjective nature of interpretation. The study considers translation not merely a transfer of words but a nuanced act that bridges cultural and conceptual divides. Conclusively, it advocates for translation studies to be recognized as a dynamic field that contributes to global communication and fosters cross-cultural understanding. It provides insights into the ongoing debates and shifts within the academic discipline and emphasizes the need for a comprehensive philosophical framework.

Keywords: Philosophy of Translation Studies, Hermeneutics, Translation Theory, Linguistic, Sense and Reference, Tradition and Understanding

1. Giriş

Modern çeviribilimin¹ geçmişine doğru bir gezintiye çıkılacak olsa başlangıç noktasından günümüze değin geçen süre içerisinde birçok çeviri tanımı değişikliği² ve farklı dönüşlerin³ çeviribilimde yarattığı devinim gözlemlenebilir. Başlarda sistematik, görece daha somut ve pozitif bilimlerin etkisinde kendini bulmaya çalışan bir çeviribilim kuramının ve metodolojisinin, bilgisayarın icadından (ve algoritmadan) etkilenen dilbilimin ekseninde döndüğü değerler sisteminde yer bulmaya çalışması tesadüf değildir. Vaktiyle, dil kuramında yeni bir çağın habercisi olarak görülmüş İsviçreli Ferdinand de Saussure (1857-1913), on sekizinci yüzyıl sonlarına kadar (takriben 1777'ye kadar) o zamanlar dilbilim adıyla değil de dilbilgisi adı altında sürdürülen çalışmalar için şunları dile getirmiştir: “*Önceleri, "dilbilgisi" adıyla anılan çalışmalar yapıldı. Eski Yunanlıların başlattığı, özellikle de Fransızların sürdürdüğü bu inceleme mantığa dayanır, doğrudan doğruya dile ilişkin bilimsel ve yarar gözetmeyen her türlü görüşten yoksundur. Yalnız, doğru biçimleri yanlış biçimlerden ayırarak kurallar koymayı amaçlar. An gözlemden son derece uzak, görüş açısı da ister istemez dar kuralcı bir daldır*” (De Saussure, 1998, s. 27). Henüz on dokuzuncu ve yirminci yüzyıla ulaşmamış dilbilimin, dilbilgisi adı altında dahi belli bir mantık izleme, somut veriler elde etme çabası ve kural koyma yolu ile bilimselliği amaçladığı görülmektedir. Aradaki zamanı çeşitli dil kuramları üreterek yirminci yüzyılın ortalarına doğru, bilhassa bilgisayar sonrası

¹ Çeviribilim literatüründe modern çeviribilimden kastedilen 20. yüzyılın ortalarından başlatılıp günümüzde kadar çeviribilim alanı içerisinde sürdürülen bilimsel faaliyetlerin oluşturduğu çeviribilim alanıdır. Mevcut çalışma içerisinde modern çeviribilim ifadesi ve kapsamı aynı biçimde ele alınarak kullanılmaktadır. Ayrıca başlıkta yer alan çeviribilim felsefesi şeklindeki bir ifadenin tercih edilmesine yönelik açıklamaya sonuç ve öneriler bölümünde yer verilmiştir.

² “Çeviri bir dil aktarımıdır.”; “Çeviri kültür aktarımıdır.”; “Çeviri bir sistemdir.”; “Çeviri yorumdur.”; “Çeviri, amaçlı bir eylemdir.”; “Çeviri sembol aktarımıdır.”, gibi tanımlamalara literatürde sıkça yer verildiği görülebilir. Bu ve buna benzer tanımlamalara çeviribilim literatüründen birçok referans kitaplardan, bildirilerden ve makalelerden ulaşılabilir. Bazı referanslar için ayrıntılı olarak bkz.: Baker (2018); Catford (Ed.) ([1965] 1980); Munday (Ed.) (2016); Newmark (1988); Gezer ve Can (2019); Tosun ve Şevik (2020); Heydon ve Kianbakht (2020); Arı (2016); Akin (2021); Akbulut (2004); Aksoy (2002); Aktaş (1996); Albrecht (1998); Eruz (2003); Yazıcı (2010); Alexieva (1993); Apel (2003); Baker (1992); Bassnett (2002); Boztaş (1993); Burçoğlu Kuran (2010); Catford (1965); Giuseppe (2009); Göktürk (2010); Jakobson (1959); Reiss ve Vermeer (1984); Stolze (2011); Toury (1980); Ülsever (1999); Wills (1977); Wills (1982); Tosun (2017).

³ “Kültürel dönüş”, “sosyolojik dönüş”, “hermeneutik dönüş” vb. örnekler verilebilir. Bkz. ayr.; Snell-Hornby (2006).

gelişmelerden, dilbilim nasıl etkilenmiş olabilir? Bu etkilenme dilbilimin eksen değiştirmesine yol açabilmiş midir? Genel bir söylemle, 1945 yılı ve sonrası -günümüze kadar- duraksamadan bilgisayar teknikleri ve teknolojilerinde sürekli bir ilerlemeden söz edilebilir. Kısaca bahsedilecek olursa; 1945 yılında tamamlanan, elektrikle çalışan ve elektronik veri toplama kapasitesine sahip ilk bilgisayar olan *ENIAC* geliştirilmiştir.⁴ ENIAC özellikle II. Dünya Savaşı sırası ve sonrasında veri toplama amaçlı ve bir bakıma askeri emeller için kullanılmıştır, denebilir. Fakat arkasından gelen, özel ve ticari kullanım maksadıyla geliştirilen *UNIVAC*⁵ (1950) ise bundan farklı amaçla sunulan ilk bilgisayardır. Sonrası ise günümüzde kullanılan ileri seviye bilgisayarlara kadar uzanan süreç ve bu süreçte kişisel bilgisayarların (PC) geliştirilmesi şeklinde devam etmektedir.

2. Kuramsal ve Metodolojik Zemin Arayışı

Bilgisayarlar ve bilgisayar dili ile gelişen ve değişen teknolojinin dil üzerindeki etkisinden kaynaklanan bir dönüş yaşayan dilbilimin durumundan dem vurmak adına öncelikle ilk(el) bilgisayarlardan bahsedilmesi uygun görülmüştür. Bunun dile etkisi, bilgisayarın yeni bir dil bilimselliği gerektirdiği yönünde yorumlanabilir. Buradaki temel iddia şudur: Bilgisayar bilimcilerinden ve dilbilimcilerden şöyle bir şey mi talep edilmiş oluyor? Onlardan, doğal dilleri öyle bir şekilde formüleştirmeleri ve algoritmik (bilgisayar dilinde işlenebilen hesaplamaya dayanan) hale getirmeleri istenmiştir ki, böylece bilgisayardaki metinler kaynak dilde analiz edilebilsin/çözümlenebilsin ve hedef dilde de sentezlenebilsin. Belki de Saussure'nin yeni bir dil kuramının habercisi olarak görülmesinden kasıt, o yılların bilgisayar dilinin ve dilbilimin ortak zeminde dil kuramı arayışları olabilir mi? Dil araştırmacılarının ilgisi tekrar modern dilbilimin temelinde olan kesitsel-eş zamanlı bir dil incelemesine (eine querschnittshaft-synchrone⁶ Sprachwissenschaft) mi çevrilmiştir? Burada dilbilimin tekrar bilimsellik adına pozitivist yaklaşım ve bilgisayar teknolojileriyle birlikte eş zamanlı ve karşılaştırmalı olarak, dil kodlarına kadar inerek incelenen bir dil kuramına yönelmesine dikkat çekilmektedir. Çünkü söz konusu olan, yukarıda belirtildiği gibi, dilbilimin ekseninde yer alan çeviri araştırmalarının ve çalışmalarının da tıpkı dilbilim gibi metodolojik ve kuramsal alan arayışında olmasıdır. Dolayısıyla böyle bir çeviri anlayışından doğan çeviri eleştirisi hata avcılığına, dilbilgisel yapının ve kuralların denetimine; çeviri işi ise kaynak metnin erek dilde (neredeyse bire bir) eşdeğer bir metnin aranması haline gelmektedir. Eşdeğerlik anlayışı ve arayışı genel olarak matematiksel hale getirilmiş, eşdeğerlik sınıflandırmaları ise dilbilimcilerin ve çeviribilimcilerin adeta birbirleriyle yarışarcasına ortaya attıkları çeviri teknikleri ve kuramları olarak sunulmuştur.⁷ Çeviribilim, uygulamalı dilbilimin bir alt dalıdır ve çeviri dil aktarımı olarak tanımlanmaktadır.⁸ Çeviriyle ilgili yine o dönem bilgisayar teknolojisi ile

4 Bkz. ayr.; <https://www.britannica.com/technology/ENIAC> (Erişim Tarihi: 21.03.2018).

5 Bkz. ayr. ; <https://www.britannica.com/technology/UNIVAC> (Erişim Tarihi: 12.04.2018).

6 Detaylı bilgi için bkz. Rivkin ve Michael (ed.), 2017, s. 161.

7 Eşdeğerlik Sınıflandırmaları için bkz. ayr.; Siever (2015); Stolze (2008).

8 Bkz. 1960'lar, Leipzig Okulu; Otto Kade, Albrecht Neubert, Gert Jäger; bkz. ayr.; eşdeğerlik modeli için; (Äquivalenzmodell), Kade, O. (1968); Bkz. Ayr. 1970'ler, Batı Almanya; Wolfram Wills, Werner Koller.

gündeme gelen *makinelî çeviriyi* de unutmamak gerekir. Çünkü makinelî çeviri, bilgisayara dayalı dilbilimin bir alt dalı olarak bir dildeki metni başka bir dile çevirmek için yazılım (software) programları geliştirmeye yönelik çalışmalar sunmaktadır.⁹

Çeviribilimin dilbilim ekseninde olduğu dönemdeki durumla ilgili genel değerlendirmelere, bilgisayarla başlayan dilsel-teknolojik gelişmelere ve pozitivist anlayışın hegemonyasına vurgu yapılması çeviribilimin bugününü daha iyi kavrayabilmek için önemlidir. Ayrıca bahsedilen hegemonya o zamanlar tüm sosyal bilimlerin üzerinde etkisini sürdürmektedir. Sosyal bilimler bir bakıma pozitif bilimlerdeki gibi bilimsel bir nesnellik arayışı peşinde olduğu için bu durum meydana gelmiş olabilir. Aradaki az zamanda yaşanan birkaç dönüş basamaklarını geçerek devam edilirse 1980'lerden itibaren bilhassa felsefe ve kültürün başka bir hegemonyanın altına girmiş olduğu kabul edilmelidir: Söz konusu olan *hermeneutik*¹⁰ yaklaşımdır (Göka, vd., 1999, s. 12). Sosyal bilimlerin kendi tarzına uygun bir nesnellik arayışının, hermenutiğin çare olarak sunulmasında etkili olduğu savunulabilir. “*Aslında çağdaş oluşumu Schleiermacher'den başlayan, Dilthey'le birlikte tüm beşerî bilimlerin tasarılanmasında merkezi bir role sahip olan yorumsamacılık, o zamandan bu yana tüm bilimleri zaten etkilemiş, her bilim dalında kendine bir alan açarak varlığını devam ettirmiştir.*” (Göka, vd., 1999, s. 12). Hermeneutiğin etkilediği bilim dallarından biri de 1980'lerde rüştünü ispatlamaya ve bilimsel statüde daha sağlam durmaya çabalayan çeviribilimdir. *Yorumsamacılık* olarak nitelendirildiği görülen hermeneutik için farklı tanımlamalar da mevcuttur. Hermeneutik, literatürde genel bilinen anlamıyla *yorum bilgisi* demektir. Fakat *yorumdan ziyade anlama* ile ilgilidir (Tosun, 2007: 180). Anlama ile ilgili bir manayı özünde barındırması, hermeneutik ve çeviribilim arasındaki ilişkiyi somutlaştırmada yol gösterici olmaktadır.

3. Çeviri ve Hermeneutik: Manaların Tezahürü

F. Schleiermacher, hermeneutiği epistemolojik değerlendirmeler yapabilmek için yöntemsel bir tartışmaya sokan kişi olmuştur. Genel olarak hermeneutik yaklaşım içerisinde adı geçen düşünürlerin yapmaya çalıştığı, sosyal bilimlerde kullanılmak üzere doğa bilimlerine alternatif bir yöntem geliştirmektir (Göka, vd., 1999, s. 29). Pozitivizmin sosyal bilimler üzerindeki etkisiyle sosyal bilimleri metodolojik bir somutlaştırma ya da nesnelleştirme çabası, yerini hermeneutik kuramının yöntemlerinden yararlanılmasına bırakmış gibidir. Her ne kadar Schleiermacher hermeneutiği yöntemsel tartışmaya sokmuş olsa da bugünkü anlamda hermeneutiği doğa bilimlerinin yöntemlerine bir alternatif (daha ziyade bir çıkış yolu) olarak sosyal bilimlerin hizmetine sokan ilk kişi Alman Tarih Okulu içinde yetişmiş olan Wilhelm Dilthey'dir (Göka, vd., 1999, s. 32). Ayrıca Dilthey “İnsani (Tin) Bilimlere Giriş” (1922)

9 Makinelî çeviri ve bilgisayarların çevirideki yeri ile ilgili detaylı olarak bkz. ayr.; Newton (1992).

10 Bu çalışmada hermeneutik, amaçlanan çıkarımlara ulaşmada bir araç olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla onun çeviribilimdeki metodolojik önemine ve anlamaya yönelik çeviriye paralel düzlemdeki yerine odaklanılmıştır. Hermeneutik ve çeviri ilişkisi başlı başına geniş kapsamlı bir konudur. Buna yönelik ileri okuma ve detaylı bilgi için bkz. ayr.; Stolze (2003).

şeklinde Türkçeleştirilebilen yapıtında da sosyal bilimlerde yönteme genel olarak dikkat çekmektedir.¹¹

Hermeneutik kendi içerisinde farklı damarlardan ilerlemeler kaydetmiştir: Genel hermeneutik, felsefi hermeneutik, eleştirel hermeneutik (Göka vd., 1999) ya da antihermeneutik (Tosun, 2007) gibi. Bunun yanı sıra hermeneutiğin geldiği dil ve onun kökeni hakkında değinilmesi gereken önemli hususlar vardır. Hermeneutik biraz efsanevi görülen yanı sıra Hermes'e dayandırılır. Bir kaynakta "*Hermes, dil aracılığıyla, fanilere ölümsüzlük arzusunu aktaran Tanrıdır, elçidir.*" (Arnold/Detering'ten aktaran Tosun, 2007, s. 182) der. Bir diğerinde Hermes tanrısal bir sözü beşerî bir söze dönüştüren, tanrının mesajlarını insanlara ileten elçi olarak tasvir edilmektedir (Göka vd., 1999, s. 11). Bunların dışında hermeneutiği, etimolojik olarak da açıklamak mümkündür. Sözcük kökeni ve anlamı açısından bakılması, bu tipte bir çalışma açısından hem daha bilimsel hem de ulaşılacak nokta bakımından pragmatist olacaktır. "*Hermenötik, Yunan kelime ailesine ait olan 'hermeneuein', 'Hermenötik' terimleri ile bağdaştırılıyor. '[H]ermeneuein' sözcüğü, 'anlatmak, ifade etmek, yorumlamak ve açıklamak' gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Yani Hermenötik, 'konuşmak' ya da 'bir şeyden söz etmek, hem de anlamak ve yorumlamak' anlamlarına gelir.*" (Tosun, 2007, s. 182). Burada bahsedilen *hermeneuein* fiilinin anlamları belki de hermeneutiğin genel kapsayıcılığı içerisinde değerlendirilebilecek manaları içermektedir. Hermeneuein fiiline ilişkin farklı kaynaklara da başvurmak istenirse felsefi hermeneutik alanında çalışmalarda bulunmuş Hans-Georg Gadamer'e burada yer verilmesi gerekir. *Felsefe Tarihi Sözlüğü* içinde yer alan "Hermeneutik" maddesinde Gadamer, eski Yunancadan gelen sözcüğü için, "beyan etme (açıklama), tercüme etme, izah etme, tefsir etme" ifadelerini kullanmıştır. Onun buradaki *tercüme*yi (Dolmetschen) *çevirme* (Übersetzen) sözcüğünün yerine kullandığı ifade edilmektedir. Hatta bunun "hermeneia" sözcüğünün temeldeki anlamı için de geçerli olduğu dile getirilmektedir.¹² Hermeneuein sözcüğünün, etimolojik olarak çevirmek/çeviri şeklindeki anlamları içinde barındırdığı görülmektedir. Mevcut çalışmanın sınırları dahilinde, hermeneutiğin genel bir alan veya yaklaşım olarak ya da tam manasıyla sosyal bilimlerdeki yansıması olarak değil, aslında özellikle çeviribilim ve hermeneutik arasındaki ilişki ve kesişim yerleri noktasında ele alınması bu sebeptendir. Başlangıçta, gerek efsane boyutu (mukaddes boyutu da denebilir) gerek de bilimsel anlamda etimolojik boyutu ele alındığında, hermeneutiğin gerçekten de anlama ve

11 Bkz. Dilthey (1922).

12 Bkz. Gadamer, 1974, s. 106'dan aktaran Ionel L. (2009). „Hermeneutik heißt Übersetzen” içinde Übersetzung und Hermeneutik. Traduction et Herméneutique, Bucharest: Zeta Books.

“Das altgriechische Wort hermeneuein bedeutet zugleich, mit den Worten Gadamers, Verkünden, Dolmetschen, Erklären, Auslegen. Aber Dolmetschen ist ein Wort für Übersetzen. „Das gilt auch von der Grundbedeutung von hermeneia, die, Aussage von Gedanken’ ist, wobei der Begriff der Aussage selber vieldeutig ist, Äußerung, Erklärung, Auslegung und Übersetzung umfassend.“ (Vgl. Gadamer, Hans-Georg. 1974. „Hermeneutik“, In Historisches Wörterbuch der Philosophie, Bd. 3, hrsg. Von Joachim Ritter. Basel: Schwabe, 106f).

Bkz. ayr. online için; Gadamer, H.-G. (2017). Hermeneutik. In Historisches Wörterbuch der Philosophie online. Basel: Schwabe Verlag. Erişim Adresi: https://www.schwabeonline.ch/schwabe-xaveropp/elibrary/start.xav?start=%2F%2F%2A%5B%40attr_id%3D%27hwph_productpage%27%5D#_elibrar_y_%2F%2F%5B%40attr_id%3D%27verw.hermeneutik%27%5D__1702854522173 (Erişim Tarihi: 18.12.2022).

yorumlama bilgisi/bilimi şeklinde tezahür ettiği ve sosyal bilimlerde metodolojisinin bu yönüyle oluştuğu aşıkardır. Ancak çevirinin de eskiden olduğu gibi yalnızca dil aktarımı tanımlamasına sığmayan bir alana dönüştüğü, anlama ve yorumlama metodolojisiyle hareket eden bilimsel bir yola girdiği iddia edilebilir. Bir başka deyişle, hermeneutik sözcük olarak dayandığı köklerdeki anlamlarından anlama ve yorumlama bilgisi olarak ilerlemesini sürdürürken çeviribilim anlama ve yorumlamayı geliştirerek kendi metodolojisine entegre etmiştir. hermeneutik ile çeviribilim ilişkisinde hermeneutik çeviribilime değil, aslında tam tersine çeviribilim hermeneutiğe yaklaşmıştır. “Çeviri yorumbilgisinin çıkarımlarıyla örtüşen tartışmalar içerisinde ve yorumbilgisinin ulaştığı çıkarımları çeviribilimde de gözlemlemek mümkündür.” (Uslu, 2007, s. 186) sonucuna varan Uslu, bu tespiti destekler nitelikte bir neticeye önceden ulaşmış gibi görünüyor. Öyleyse hermeneutiğin çeviribilimde kendi özünde yer alan “çeviri ve çevirmek” anlamlarında kullanılması ve çeviri ile hermeneutik ifadelerinin aynı paralel düzleme gelmiş olma ihtimali niçin tartışılmalı? Bu bağlamda dil yönünü değiştirerek (başka bir dilden Yunancaya) bir başka etimolojik kaynağa da başvurmakta fayda var. Örnek olarak, çeviri çalışmalarında genel kabul görmüş Türkçe “çevirmek” anlamındaki İngilizce “to translate” sözcüğü “Çevrilemeyenler Sözlüğü” ne girmiş ve açıklaması yapılmadan önce sözcüğün diğer dillerdeki karşılıklarına yer verilmiştir. Dikkat çekici olarak bu sözcüğün Yunanca karşılığı için verilen ilk sözcük “hermeneuein [ἐρμηνεύειν]” dir.¹³ (Cassin vd., 2014, s. 1139). Bu tespitlerle birlikte çeviribilim ve hermeneutik arasındaki ilişki, hem paradigmatik hem de etimolojik olarak ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

1945 yılı öncesinde ve sonrasında günümüze kadar geçen zaman dilimi içerisinde, hermeneutik ile çeviribilim arasında ayrıntılı bir değerlendirme yapma şansı bu çalışmanın kapsamı açısından mümkün görülmemektedir. Bu tarz bir çalışma, başlı başına antropolojik veya kuramsal bakışla incelenebilecek ayrı bir araştırmanın konusu olabilir. Nitekim Türkçe literatürde buna yakın tarzda çalışmalar yapılmıştır, yapılmaktadır.¹⁴

Çeviribilim ve hermeneutik arasındaki ilişkiden yola çıkarak hermeneutiğin genel alan bilgisine yönelik şöyle bir çıkarımda bulunmak mümkün olacaktır: Çevirinin ve hermeneutiğin arasındaki paralel manalı etkileşim, yorumlamadan önce anlama aşamasında kendini göstermektedir. Dolayısıyla çeviribilim, hermeneutiğe yaklaşırken çevirme eyleminin ön gereklerinden biri olan anlama eylemini incelemektedir. Nitekim, her ne kadar genel olarak hermeneutik yerine “yorumbilim” veya “yorum bilgisi” denilse de aslında “anlama ilmi/bilimi” veya “anlamanın bilgisi” tabiri hermeneutiği karşılamak adına daha mantıklı olabilir. “Aslında ‘anlamanın bilimi’ anlamına gelen hermenötik, Türkçe’de anlamı yorumla özdeşleştiren özel bir yorumun adıyla anılmaktadır.” (Göka vd., 1999, s. 11) Bu ifade, yukarıdaki öneriyi destekler niteliktedir.

13 Orijinal alıntı için bkz.; “TO TRANSLATE: FRENCH traduire; GERMAN dolmetschen, übersetzen, übertragen, überliefern; GREEK hermeneuein [ἐρμηνεύειν], metaballein [μεταβάλλειν], metaphrazein [μεταφράζειν], metapherein [μεταφέρειν], metagraphhein [μεταγράφειν], metharmozein [μεθαρμορίζειν]; LATIN vertere, convertere, exprimere, reddere, transferre, interpretari, imitari, traducere” (Cassin vd., 2014, s. 1139).

14 Örnek bir doktora çalışması için bkz. Akın (2016). Bkz. ayr.; Tosun ve Akın (2018).

4. Anlam Sorunsalı

Hermeneutik ile çeviribilim ilişkisi üzerine bilgi verirken gelinen noktada bir kavşak/kesişim olarak “anlama” ile karşı karşıya kalınıyor. Hermeneutik açısından detaylı tartışmalarla açıklanabilecek bu kavram, çeviribilim açısından ise aynı biçimde olmasına rağmen *anlamadan önce anlama* yoğunlaşmayı gerektiriyor. Çeviride x dilindeki bir şeyden hareket edilerek önce analiz edilen ve sonra erek bir noktaya gönderilen bir bilgi¹⁵ önerisi, o noktaya neyi ulaştırmış oluyor? Manayı mı yoksa referansı mı? Bu bağlamda anlamın, söz(cük) dünyasından gerçek (reel) dünyaya akışında yapılan *mana* ve *referans* ayrımı için F. L. Gottlob Frege’ye başvurulması uygun olacaktır. Frege, *mana* (Sinn/Sense) ve referans (Bedeutung/Reference) ayrımına dayanan bir öğretiy geliştirmiştir (1892). Anlam içerisindeki bir ayrımın söz konusu olduğu göz önüne alınarak Türkçede *mana* ve referans şeklinde kullanılabilir. Ancak ilerleyen söylemlerde referansın yerleştirilmiş alternatifleri olan *gönderim* ya da *delalet* sözcükleri tercih edilmiştir. Frege’nin söz konusu ayrımı farklı düzeylerde ele alınabilir. Çeviri açısından ifade/cümle düzeyinde değerlendirmek gerekirse bir ifadenin ya da cümlenin gönderimi onun doğruluk değerini belirtir. Bir cümlenin manası, ifade edilen fikir neyse odur, denebilir. Fikirler farklılık gösterebilir. Biri için doğru kabul edilen bir fikir bir diğeri için yanlış olarak nitelendirilebilir. Burada Frege’nin maruf örneğini vermekte fayda var; *sabah yıldızı* ve *akşam yıldızı* olarak bilinen yıldızlar farklı manalar ihtiva etmektedir. Ancak, aynı şeye delalet ederler: Venüs gezegenine. Yani gönderimleri Venüs gezegenindedir.¹⁶ (Frege, 1892, s. 27, 32; Yıldırım, 2017, s. 169). Bir şeyin kendi isminin manası, ait olduğu dil veya terimlerin tümü hakkında yeterli bilgiye sahip olan herkes tarafından kavranır. Ancak bu, gönderimin, eğer varsa, yalnızca tek taraflı/sınırlı aydınlatıldığı anlamına gelir. Ayrıca gösterge (Zeichen) ile onun manası ve onun gönderimi/delaleti arasındaki düzenli bağlantı, göstergenin belirli bir manaya sahip olması ve bu da belirli bir gönderime tekabül etmesi şeklindedir. Oysa bir gönderimin (bir nesnenin) yalnızca bir göstergesi yoktur. Aynı mananın da farklı dillerde hatta aynı dil içerisinde farklı ifadeleri mevcuttur (Frege, 1892, s. 27). Anlamın *mana* ve gönderim şeklinde ayrımının yapılması bir taraftan dilde ve bunun neticesinde çeviride bir anlam sorunsalına yol açmaktadır. Diğer taraftan bu anlam sorunsalı *mana* ve gönderimin çözümlenmesi yoluyla aşılacak, özellikle çeviride mananın mı yoksa gönderimin mi erek noktaya aktarıldığının bilincine varılmasıyla çevirideki belirsizlik/bulanıklık en az seviyeye indirgenebilecektir.

5. Quine, Wittgenstein ve Gadamer Üçgeninde Dil, Gelenek ve Anlama

Zamanının bilim dallarını etkisi altına alan bilgisayarın icadı ve buradan hareketle oluşan evrensel bir paradigmadan yola çıkarak modern çeviribilim, henüz uygulamalı dilbilimin altında çeviri çalışmaları sürdürülürken ele alınmıştır. Sonrasında sosyal bilimleri, pozitif bilim anlayışı ve onun dayattığı nesnel yöntemden kurtarmak adına devreye sokulan hermeneutik çeviribilim üzerindeki hegemonyasına değinilmiştir. Yorum, çeviri ve nihayet anlam

15 Burada bilgiden kastedilenin “Information” olduğunu belirtmek gerekir.

16Bkz. ayr.; <http://hispanoteca.eu/Lexikon%20der%20Linguistik/si/SINN%20und%20BEDEUTUNG%20bei%20Gottlob%20Frege.htm> (Erişim Tarihi: 11.05.2018).

kavramlarına gelerek anlamın ayrımı, mana ve gönderim kavramlarına da bu vesileyle yer verilmiştir. Tüm bu hususlar aslında bir üçgeni tamamlayan unsurların nereden geldiği ve nasıl şekillenmiş olabileceği sorularına yanıt olarak ele alınmışlardır. Öyle ki, bu üçgenin bir kenarı W. V. O. Quine'a, bir kenarı L. Wittgenstein'a diğer bir kenarı ise H. G. Gadamer'e dayanmaktadır. Quine'ın bilinen bir tezi olan "çevirinin belirsizliği" (krş. Quine, [1960] 2013, s. 24, 65-66, 189-190, 202) ile ilgili hangi anlamın ne ölçüde kastedildiğini anlatabilmek adına Frege'nin anlam ayrımına ihtiyaç duyulmuştur. O halde üçgeni tamamlayan, adı geçen filozofların iddialarına ve analogilerine yer vermek doğru olacaktır.

Quine tam (mükemmel) bir çevirinin imkânsızlığını *Word and Object* (Quine, [1960] 2013) adlı eserinde "indeterminacy of translation (çevirinin belirsizliği)" teziyle savunmaktadır. Quine çevirinin güvenilir bilgi sağlayamayacağından dolayı onu bilim dilinde muteber görmemek gerektiğini savunur. İddiası odur ki, bir dilde ifade edilen anlam, bir başka dilde ifade edilmeye kalkışıldığında, anlam değişime uğramaktadır. Manada söz konusu olan (çağrışımsal) anlam nedeniyle ortaya çıkan mananın belirsizliği, gönderimsel anlamda da gönderimin bulanıklığı nedeniyle söz konusu olabilmektedir (krş. Quine, [1960] 2013, s. 37, 113-117). Dolayısıyla Quine, herhangi bir dilde mananın kesin bir biçimde belirlenemeyeceğini ileri sürmektedir. Bu sayede gönderimin bulanıklığına/belirsizliğine de yol açılmış olacaktır. Onun bu hususta verdiği örnek "gavagai" ifadesidir. Bir yabancı (ya da cangıl/orman kabilelerinin dilini araştıran bir dilbilimci), yerli bir kabilenin diline ait bu ifadeyi incelediğinde bu ifadenin *tavşan* sözcüğüne tekabül ettiği sonucuna varabilecektir. Ancak bu ifade tek kelimelik bir cümle de olabilir. Tavşanı gördüğünde bu kelimeyi ifade eden yerli, belki tavşanı değil, yakalanmamış tavşanı, tavşan olmayı ya da tavşan olmakla ilgili bir evreyi, hatta tavşanın bir uzvunu kastediyor olabilir. Yerlinin jest ve mimiklerine göre bu kelimenin tavşan olup olmadığını onaylatmak ise çözüm değildir. Çünkü ifadeyi duyan kimseler onun dil alışkanlıklarına ve geleneklerine hâkim değildir. Dolayısıyla bu yanıltıcı olabilir. Sonuç olarak dillerdeki ifadelerin gönderimini netleştiremediğimiz sürece çevirilerinde bir belirsizlik ortaya çıkacaktır. Quine'a göre, çeviri konusunda anlamı netleştirici bir ölçütten yoksun olduğumuz için aslında gönderim hiçbir zaman kesin olarak belirlenemeyecektir (krş. Quine, [1960] 2013, s. 23-36). Quine'ın çevirinin belirsizliği tezi özünde hem mananın tam olarak aktarılamaması sorununa hem de gönderimin bulanıklığı meselesine, yani her ikisine birden, dem vurmaktadır. Ancak "gavagai" örneğinde görüleceği üzere gönderimin bulanıklığı meselesi çeviride bir bilgi elde etmede ön planda görülebilir. Verilen "uç" örnekten de anlaşılacağı üzere bahsedilen çeviri türü *radikal çeviridir*.¹⁷ Dolayısıyla her çeviri durumunda örnekteki gibi bu denli anlamdan uzak bir belirsizliğin söz konusu olabilme ihtimali tartışılır.

Bir diğer düşünür olan Wittgenstein, radikal bir çevirinin mümkün olamayacağını dilin kullanımındaki belirsizlikleri yansıtarak göstermiştir. Quine'ın çeviride belirsizlik tezinin mantıksal olarak Wittgenstein'ın ilgili görüşleriyle aynı doğrultuda olduğu söylenebilir. Wittgenstein'ın aslan analogisi, durumu daha iyi açıklar niteliktedir: "*Eğer bir aslan*

17 Quine'ın radikal çeviri ile kastettiği şey, şimdiye kadar dokunulmamış/temas kurulmamış bir halkın/insan topluluğunun dilinin çevirisidir (Quine, [1960] 2013, s. 25).

konusabilseydi, biz onu yine de anlayamazdık”, tezini savunur Wittgenstein (Wittgenstein, 1986, s. 223). O burada aslanın kendi dilinden, kükremesinden bahsetmemektedir. Aslanın herhangi bir insan dilini yine insanların anlayacağı biçimde konuşmasından söz etmektedir. “Anlayamazdık” iddiasının arkasında yatan ise hayat formlarımızdır (Levvis, 1992, s. 156). Farklı hayat formlarına sahip olanlar aynı dili konuşsalar dahi -iletişim kurmanın dışında- birbirlerini tam olarak anlayamazlar. Çünkü ne bir insan aslanın yaşadığı ortamda kendini deneyimlemiş, ne de bir aslan insanın hayat formunda nasıl yaşadığını kendinde deneyimleyebilmiştir. Burada pratik yaşam vurgulanmaktadır. Sözü edilen analogi açısından bir tercümandan yararlanma fikri, o tercümanın her iki dilde uzman olduğu varsayılsa bile, muhtemelen yetersiz kalacaktır. Çünkü bu bakış açısıyla tam olarak anlamadan, tam bir çeviri gerçekleşmeyecektir.

Yukarıda bahsettiğimiz üçgenin son kenarında yer almasının uygun olacağı düşünülen Gadamer’in şu çıkarımı Quine’ın ve Wittgenstein’in görüşleri ile paralellik gösterir niteliktedir: “*Pratikten yani yaşanan gelenekten kopuk bir anlama olamaz. Daima bir anlama süreci içerisindeyizdir; anlama, bir kimsenin, geçmiş ile şimdinin sürekli kaynaşmış olduğu gelenek süreci içerisine kendi kendisini yerleştirdiği öznelliğinin bir eylemi olarak kavranılmalıdır.*” (Aktaran Göka vd., 1999, s. 51). Gadamer anlamayı varoluş ile bir tutmakla kalmamış, aynı zamanda dil ile arasında bir ayırımı yapılamayacağı *gelenek* ile *anlamayı* bir tutmuştur. O halde yaşanan gelenek, içinde yer alan kültüre ait bir *dil* olarak tasavvur edilebilir. Geçmişle şimdinin sürekli kaynaşmış olma hali ise tarihselliğe gönderim yapmaktadır.¹⁸ Quine’ın “gavagai” örneğinde, diğer etmenler dışarıda tutulduğunda bile, aynı gelenekten olmayan biri, bir diğerini anlayamadığı için çeviri yine belirsizleşecektir. Çünkü anlamadan yorum yapılamaz; anlama ve yorumlama olmadan çeviri eylemine geçilemez. Wittgenstein’in aslan analogisi, pratikten/gelenekten kopuk bir anlamının mümkün olamayacağı şeklindeki bir çıkarımdan çok da uzak değildir. Aslan ile aynı dili aynı biçimde konuşabilen bir insan, onun pratiğinden veya geleneğinden kopuk olduğu için -Gadamer’e göre de- bir anlama durumu gerçekleşemeyecektir. Nihayetinde anlamının gerçekleşemediği yerde çeviri eylemi içerisinde vuku bulan bir bilgi iletiminden söz edilemeyecektir. Sonuç itibari ile çevirinin belirsizliğinin ve anlam karmaşasının giderilmesinin gerek radikal çeviri gerekse de geleneksel çeviri açısından oldukça önem arz ettiğinin altını çizmek gerekir.

6. Sonuç ve Öneriler

Çalışmanın başında modern çeviribilimin içinden geçtiği tarihsel ve kuramsal süreçlere yer verilmiştir. Bilgisayarın bilim dallarını etkileyen evrensel bir paradigma oluşturma sürecine ilişkin çıkarımlar, sosyal bilimler içerisinde yer alan dilbilim ve çeviribilim üzerinden anlatılmıştır. Modern dilbilimin bilimsel nesnellik elde etme çabasında o zamanlar dilbilimin altında çalışmalarını sürdüren çeviribilim, alanının bu çabadan nasıl etkilendiğine açıklama

¹⁸ Tarihsellik ve ufukların kaynaşması için detaylı olarak bkz. Gadamer (1960). Bu hususlara ilişkin yorumlar için bkz. ayr.; Tosun, 2007, s. 183-193.

getirilmiştir. Modern çeviribilimin nasıl bir ortamda bilimsel ilerlemeyi sürdürdüğü, kendi başına ayakta duran bir bilim dalı olma yolunda hangi kuramsal ve metodolojik arayışlar içerisine girmiş olduğu sorgulanmış, çeviribilimin hermeneutik yaklaşımla olan yakın ilişkisi üzerinden bir neticeye varılmıştır. Bu neticeye göre sosyal bilimlerin hermeneutikten metodolojik olarak yararlanması olgusunun modern çeviribilim için geçerli olduğu iddiası, paradigmatik ve etimolojik açıdan ele alınmış, ilgili bazı düşünürlerin ve araştırmacıların söylemleriyle bu iddianın geçerliliği tartışılmıştır. hermeneutiğin ve çeviribilimin en başta anlamsal açıdan aynı düzlemde yer aldığı tespitiyle Frege'nin anlam ayırımına başvurulmuş; Quine'in ise çevirinin belirsizliği tezine, mana ve gönderimin bulanıklığı meselesiyle açıklamalar getirilmiştir. Çalışmanın son bölümüne doğru farklı dillerde, farklı ülkelerde felsefi düşüncelerini ortaya koyan ilgili düşünürlerin -Quine'in, Wittgenstein'in ve Gadamer'in- bir biçimde dil, gelenek ve anlama üçgeninde birleştikleri tezi ortaya atılarak buna yönelik tespitlerde bulunulmuştur. Hermeneutiğin ve çeviribilimin, farklı bilimsel alanlar olsalar da, çeviri ve anlama açısından aynı düzlemde değerlendirilebilecekleri, metodolojik açıdan ortak noktada yer alabildikleri, modern çeviribilimin hermeneutik yaklaşımı kendi metodolojisine entegre ederek bilimsel tekamülüne katkı sağladığı çıkarımlarına ulaşılmıştır. Ayrıca çeviri eyleminde anlamının, dolayısıyla anlamın açılanmasının, çevirmenin mana ya da gönderim aktarımının farkındalığının, çevirinin belirsizliğini azaltmada; anlamın, mananın ve/veya gönderimin bulanıklığının ortadan kaldırılabilmesinde oldukça önemli oldukları vurgulanmıştır. Quine'in, Wittgenstein'in ve Gadamer'in birleştikleri görüşlerde dil ile geleneğin aynı düzlemde değerlendirilmesi çıkarımına ulaşılmış, anlamının ve sonrasında gerçekleşecek anlamlandırma ve yorumun, içinde bulunulan gelenekten etkilenen dili konuşanlara göre değişebileceği dikkate değer bulunmuştur. Böylece çeviri eylemine geçmenin en önemli şartı olan anlama sürecinde, geleneğin rolünün öneminin altı çizilmiştir.

Bu çalışma çeviribilim felsefesine doğru atılan küçük bir düşünsel adımdır. Çevirinin yalnızca dil felsefesi veya hermeneutik yaklaşıma bağlı kuramlardan hareketle felsefeye taşınması, yaklaşık 70 yıldan fazladır bilimsel faaliyetlerini sürdüren çeviribilim alanı için tabiri caizse yalnızca Ayın görünüm yüzünü oluşturabilmiştir¹⁹. Dilbilim, bilim tarihi, bilim kuramı, matematik, mantık vb. alanlardan gelen ve felsefenin çeşitli dallarında dil, çeviri, kültür, anlam vb. hususlar üzerinde sistemli bir biçimde fikir yürütmüş ve yürütmekte olan düşünürlerin ve felsefecilerin söylemleri modern çeviribilimin kuramları ve metodolojisiyle karşılaştırılarak incelenmelidir, tartışılmalıdır. Bir çeviribilim felsefesi oluşturulması hem çeviribilimin kuramsal alanı için hem de yazılı ve sözlü çeviri faaliyetlerinin yürütüldüğü pratik alan (uygulama alanı) için gerekli görülmektedir. Bilim dallarında, bilimsel ilerlemenin ve gelişimin sürdürülmesinde ortak bir değerler dizisinin, bir paradigmanın, takip edilmesi beklenir. Bu normal bilimsel bir süreç olarak görülmektedir. Bir bilim dalının sistemli bir felsefi alt yapıya

¹⁹ Bununla birlikte çeviri felsefesi alanı adı altında yürütülegelen söz konusu faaliyetlerin çeviriye ve çeviribilime olan katkıları yadsınamaz. Zira eldeki çalışmada yer yer onlara da başvurulmuştur. Buradaki söylemin amacı, çeviri felsefesi alanının faydasız olduğunu değil tek başına yetersiz kaldığını vurgulayarak çeviribilim felsefesi alanına yönelik çalışmaların modern çeviribilimin kuramlarından ve felsefenin bilimsel söylemlerinden yararlanmasıyla ve de holistik bir bakış açısıyla bir çeviribilim felsefesi alanının oluşturulması gerekliliğini dile getirmektir.

sahip olması, bilim insanlarının bunun farkındalığı ile araştırmalarını sürdürmeleri önemlidir. Çeviribilimin bilimsel manada kaos yerine normal bir bilimsel süreç ile ilerlemesi için bu hususların da tartışılması gerekir. Mevcut çalışmanın temennilerinden bir tanesi bu yöndedir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, A. N. (2004). *Söylenceden Gerçekliğe*, İstanbul: Multilingual.
- Akın, A. (2016). *Çeviri Sürecine Yorumbilimsel Yaklaşımlar: Çeviribilimde Yeni Yorumbilimsel Paradigma*. Tamamlanmış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çeviribilim ABD. Sakarya.
- Akın, A. (2021). *Çeviri yorumbilimi: Çevirmenin anlama süreci*: Hiperlink.
- Aksoy, N. B. (2002). *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*. Ankara: İmge Kitapevi Yay.
- Aktaş, T. (1996). *Çeviri İşlemine Genel Bir Bakış*. Ankara: Orsen Mat.
- Albrecht, J. (1998). *Literarische Übersetzung, Geschichte, Theorie, kulturelle Wirkung*, Darmstadt.
- Alexieva, B. (1993). *A Cognitive Approach to Translation Equivalence. Translation as a Social Action*. (yay. haz. ve çev. Palma Zleteva), Londra and New York: Routledge.
- Apel, F. (2003). *Literarische Übersetzung*. (2.Aufl.), Weimar: J. B. Metzler Verlag.
- Arı, S. (2016). *Çeviri ve Kültürel Semboller*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Baker, M. (1992). *In Other Words: A Coursebook on Translation*. Routledge.
- Baker, M. (2018). *In Other Words: A Coursebook On Translation* (Third edition). Abingdon Oxon, New York NY: Routledge
- Bassnett, S. (2002). *Translation Studies*, (Third Edition). London and New York: Routledge.
- Boztaş, İ. (1993). “Çeviri, Çevirmen, Dilbilim İlişkisi, Çeviride Eşdeğerlik ve Kayıplar”. *H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi*. Cilt 10, Sayı 2, Ankara.
- Burçoğlu Kuran, N. (2010). *Çeviriye Bilimsel Yaklaşımlar*. İstanbul: Multilingual.
- Cassin, B., Apter E., Lezra J., & Wood M., (Ed.). (2014). *Dictionary of Untranslatables: A Philosophical Lexicon* (Çevirenler: Rendall, S., Hubert, C., Mehlman, J., Stein, N., & Syrotinski, M.). Princeton ve Oxford: Princeton University Press.
- Catford, J. C. (1965). *A Linguistic Theory of Translation*. Londra; Oxford University.
- Catford, J. C. (Ed.) ([1965] 1980). *Language and Language Learning. A linguistic theory of translation: An essay in applied linguistics*. London: Oxford University Press.
- De Saussure, F. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*. (Çeviren: Berke Vardar), İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Dilthey, W. (1922). *Einleitung in die Geisteswissenschaften*. Leipzig/Berlin: Verlag von B. G. Teubner.
- Eruz, S. (2003). *Çeviribilim: Çeviriden Çeviribilime*. İstanbul: Multilingual.
- Frege, G. (1892). “Über Sinn und Bedeutung”, içinde *Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik*, NF 100, S. 25-50. URL Adresi (<http://www.uni-konstanz.de/philosophie/files/frege.pdf> (Erişim Tarihi: 15.05.2018)).
- Gadamer, H.-G. (1960). *Wahrheit und Methode : Grundzuge einer Philosophischen Hermeneutik*. Mohr.
- Gadamer, H.-G. (1974). „Hermeneutik“, In *Historisches Wörterbuch der Philosophie*, Bd. 3, hrsg. Von Joachim Ritter. Basel: Schwabe.

- Gezer, G. ve Can, M. (2019). "Translating culture: translation within the context of culture transfer", *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (17), 355-370
- Giuseppe, P. (2009). *Key Terms in Translation Studies*. Continuum International Publishing.
- Göka, E., Topçuoğlu A., Aktay Y. (1999). *Önce Söz Vardı- Yorumsamacılık Üzerine Bir Deneme*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Göktürk, A. (2010). *Çeviri: Dillerin Dili*. İstanbul: YKY.
- Heydon, G. ve Kianbakht, S. (2020). Applying cultural linguistics to translation studies: a new model for humor translation. *International Journal of Comparative Literature and Translation Studies*, 8(3), 1.
- Ionel, L. (2009). "Hermeneutik heißt Übersetzen", içinde *Übersetzung und Hermeneutik. Traduction et Herméneutique*. Bucharest: Zeta Books.
- Jakobson, R. (1959). *On Linguistic Aspect of Translation. On Translation*, Cambridge: MA. Harvard University Press.
- Levis, G., W. (1992). "Why We Would Not Understand a Talking Lion," içinde *Between The Species*. URL Adresi: (<http://digitalcommons.calpoly.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1811&context=bts> (Erişim Tarihi 10.06.2018)).
- Munday, J. (Ed.) (2016). *Introducing translation studies: Theories and applications* (Fourth edition). London, New York: Routledge
- Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. New York: Prentice-Hall International.
- Newton J. (1992). *Computers in Translation: A Practical Appraisal*. London: Routledge.
- Quine, W. V. O. ([1960] 2013). *Word and Object* (New ed.). Cambridge Mass.: MIT Press.
- Reiss, K. ve H. J. Vermeer. (1984). *Grundlegung einer allgemeiner Translationstheorie*. Tübingen: Max Niemeyer.
- Rivkin, J. ve R. Michael. (2017). *Literary Theory An Anthology*. (3rd. Edition), UK: Wiley Blackwell.
- Siever, H. (2015). *Übersetzungswissenschaft: Eine Einführung*. Narr Francke Attempto Verlag.
- Snell-Hornby, M. (2006). *The turns of translation studies: New paradigms or shifting viewpoints?* Benjamins translation library: Vol. 66. Amsterdam, Philadelphia: J. Benjamins Pub.
- Stolze, R. (2003). *Hermeneutik und Translation* (Vol. 467). Gunter Narr Verlag.
- Stolze, R. (2008). *Übersetzungstheorien: Eine Einführung* (5., überarb. und erw. Aufl.). Narr Studienbücher: Gunter Narr Verlag.
- Stolze, R. (2011). *Übersetzungstheorien*. (6. Aufl.), Tübingen: Narr Verlag.
- Tosun, M. (2007). *Çeviri Eleştirisi Kuramının Temelleri*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Tosun, M. (2017). *İşlevsel Çeviribilim*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Tosun, M. ve Şevik, N. (2020). The effect of Aristotle's four-cause theory on the theoretical approaches in translation studies. *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik*, 162-184
- Tosun, M., & Akin, A. (2018). *Yorumbilim*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Toury, G. (1980). *In Search of a Theory of Translation*. Tel Aviv: Tel Aviv University.
- Uslu, M. (2007). *Çeviri ve Hermeneutik (Yorumbilgisi)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mütercim Tercümanlık ABD. Muğla.
- Ülsever, R. Ş.(1999). *Linguistic Aspects of Translation Evaluation*. Eskişehir: Anadolu Ü. Yay. 1157.
- Wills, W. (1977). *Übersetzungswissenschaft Probleme und Methoden*. Stuttgart: Klett.
- Wills, W. (1982). *The Science of Translation*, Tübingen: Günter Narr Verlag.

- Wittgenstein, L. (1986). *Philosophical Investigations*. (Çeviren: G. E. M. Anscombe), Basil: Blackwell.
- Yazıcı, M. (2010). *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*, (2. Baskı). İstanbul: Multilingual.
- Yıldırım, M. (2017). "Frege'nin Anlam ve Gönderim Ayrımı", içinde *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 7 (2), S. 163-183.

İnternet Kaynakları

- <http://hispanoteca.eu/Lexikon%20der%20Linguistik/si/SINN%20und%20BEDEUTUNG%20bei%20Gottlob%20Frege.htm> (Erişim Tarihi: 11.05.2018).
- <http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/5617/325919.pdf?sequence=1> (Erişim Tarihi: 09.05.2018).
- https://www.schwabeonline.ch/schwabexaveropp/elibrary/start.xav?start=%2F%2F%2A%5B%40attr_id%3D%27hwph_productpage%27%5D#_elibrary_%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27verw.herme neutik%27%5D_1702854522173 (Erişim Tarihi: 18.12.2022).
- <https://www.britannica.com/technology/UNIVAC> (Erişim Tarihi: 12.04.2018).
- <https://www.britannica.com/technology/ENIAC> (Erişim Tarihi: 21.03.2018).

EXPANDED SUMMARY

This study provides a comprehensive overview of the philosophy of translation studies, tracing the evolution of various definitions of translation and its relationship with hermeneutics. The study draws on a wide range of references from translation studies literature to examine the intersection of translation and hermeneutics, highlighting the influence of hermeneutic principles on the methodology of translation studies. The study also discusses the interplay between translation studies, linguistics, and the philosophy underlying translation. It traces translation studies' historical and conceptual journey as an academic discipline and its theoretical and methodological foundations.

The historical context set in the study points out the transformative influence computers have had on linguistics and translation studies since the mid-20th century. Early computers like the ENIAC and later the UNIVAC marked significant technological advancements that opened new data collection and analysis methods, inevitably spilling over into linguistics and translation.

With the rise of computational methods, Linguists were challenged to formulate natural languages so that computers could process them - mainly translating the complex, nuanced structures of human language into a form that could be algorithmically analyzed and reproduced. This confluence of computation and linguistics led to the birth of computational linguistics that sought to make linguistic data computable, thus impacting how translation was approached and studied.

The study suggests that computerizing linguistic data facilitated a shift in translation studies, pushing it towards more rule-based and systematic methods that align with positivist traditions. The quest for scientific objectivity in translation studies sought to formalize the translation process, emphasizing the equivalence between the source and target texts. The methodologies developed during this time aimed to turn the art of translation into a more quantifiable, measurable discipline.

In tandem with the technological and computational influence, the study addresses the theoretical underpinnings of translation studies. So, it touches upon the hermeneutic tradition, which emphasizes understanding and interpretation as crucial translation components. Figures like Gadamer have influenced this perspective, arguing that proper understanding in translation can only occur with a connection to the practice or tradition of the language in question. Therefore, hermeneutics becomes integral in considering the role of the translator as both a communicator and a subjective interpreter of meaning. The summary also hints at the discussion of the works of philosophers like Frege, Quine, and Wittgenstein, who have contributed ideas on meaning, intention, and understanding particularly relevant to translation studies.

Frege's seminal work on the distinction between "sense" and "reference" is brought into the dialogue about translation theory to explain the complexity of conveying not just literal meaning but also the intention and context behind expressions when translating between languages. This distinction underscores the philosophical challenges inherent in translation studies - challenges that intersect with linguistic pragmatics and hermeneutics, as meaning often extends beyond semantic content to the realm of speaker intention and cultural nuance. Quine's skepticism about the determinacy of meaning - known as the 'indeterminacy of translation' - implies that there are often multiple valid translations for any given sentence because meaning is not fixed and objective. This idea aligns with the broader philosophical acknowledgment within translation studies that translation involves transferring words from one language to another and consists of interpreting and negotiating meaning based on context, culture, and intent.

Wittgenstein addresses how language is tied to specific life forms and how its meaning is use-dependent. His work suggests that understanding a language entails understanding the activities with which it is associated, thus reinforcing the notion of context and tradition in translation.

Gadamer's hermeneutics further reinforces the importance of tradition and history in understanding texts. For Gadamer, understanding is a reconstruction of the past meaning and a dialogue between the past and present, which is very much at the heart of the translation process.

The study argues for an introductory approach that embraces the philosophical complexities of translation. Translation studies should evolve beyond a mere technical or mechanical view of language transfer, requiring a deep appreciation for the philosophical dimensions of language, culture, and cognition.

In doing so, the study acknowledges the current debates and shifts within the field of Translation Studies, which have emerged due to the cross-pollination of linguistics and philosophy. It also situates within a broader academic conversation about the need for an interdisciplinary approach that recognizes translation as a complex, multi-faceted process involving linguistic competence, cultural literacy, and philosophical insight.

In conclusion, the study is a call to action for translation studies to evolve into a reflective, philosophically grounded discipline thoroughly interconnected with the human experience of language, understanding, and cultural exchange. It sees the discipline not as a static set of

guidelines or techniques but as a dynamic field continually redefining itself through theoretical inquiry, practical application, and philosophical reflection. This expanded perspective suggests that the growth of translation studies will be largely predicated on its ability to synthesize insights from multiple disciplines while attending to the complex realities of language use in an interconnected world.